Om Statsförfattningen och Krigsväsendet hos de fordna Svear och Göther.

Akademisk Afhandling,

som,

med Filosofiska Fakultetens samtycke

och under inseende af

Historiarum Professorn

EBBE SAM. BRING,

kommer att,

för Filosofiska Doktorsgraden,

offentligen försvaras

å Kongl. Akademien den 13 Junii 1832

af

ISRAËL TOLLIN,

Östgöthe.

ACAD. LUGD. BAT. BIBL.

IX. St.

LUND, 1832,
tryckt i Akademiska Boktryckeriet.

Herr Grefve TAGE THOTT

och

Friherre J. G. E. BANÉR

tillegnadt

af

TOLLIN.

Anglosaxiska folkets inre organisation i afseende på lagskipningen och landets försvar var sådan, att en decimalafdelning genomgick hela nationen. Tio familjer eller snarare tio husfäder utgjorde en korporation, hvars medlemmar till hvarandra stodo i förhållande af inbördes ansvarighet. Denna korporation kallades *tienmannatal* eller *teotunge*, på latin *decania*. Tio teotungar utgjorde ett *hundred*, hvilket således innehöll etthundrade genom inbördes ansvarighet förenade familjefäder. Flera eller färre hundrade utgjorde ett grefskap. Hufvudmannen för en teotunge kallades *friborgesheofod*, *tienheofod*, på latin *capitalis*; men chefen för ett *hundrad* hade namn af *centurio* eller *centenarius*. Grefven, som äfven kallades *Ealderman* (ålderman, senior, seigneur), hade under sig flera hundreda 8).

Hvem ser nu icke, att en dylik organisa-

---

8) Se Leges Edovardi Regis, Art. 20. 32. 33. 35. — Jfr E. S. Bring, p. anf. st. §. XIII. p. 85—89. — En dylik nationens decimalafdelning fanns äfven hos de gamla Perser och Mongoler. Se Historische Werke von Arnold Herrmann Ludwig Heeren, X:r Th. Göttingen 1824. pag. 508—510. Menus lagar innehålla ock en decimalorganisation för Inderne. Heeren, p. anf. st. XII:r Theil. pag. 306.

tion existerade äfven hos de fordna Svear och Göther? Ty liksom Grefskaperna hos Anglosaxiska folket voro delade uti hundreda, och dessa uti teotungar, så var landet och lagsagan hos Svearna deladt uti hundarer, hos Götherna uti härader; men hundarer och härader delade uti tolfter. Att hundari är detsamma, som Anglosaxernas hundred, behöfver intet bevis, och förut 9) är visadt, att hundari och härad hafva samma betydelse. Men svårare synes, åtminstone vid sakens första betraktande, att utreda, huruvida hundarer hos Svearna och härader hos Götherna voro delade uti tio eller tolf mindre delar. Att dessa mindre afdelningar kallades tolfter, har man icke tvekat att antaga. Uti Uplands Lagen skiljes nemligen på tvenne ställen emellan hundaris kyrka och tolfta kyrka 10). Nu är väl sant, att *tolft*, fordom *tylft*, betyder ett antal af tolf (*dodecas*), och ej en tolftedel. Men då man besinnar, att de gamle Skandinaver på hundradet räknade 12 gånger 10, så blir troligt, att ett hundari hos Svearna, och ett härad hos Götherna bestått icke af 10, utan af 12 mindre

---

9) Se ofvanföre, pag. .

10) Upl. L. Kirk. B. II. 1. — Konungx B. X. 13. — Jfr Lagerbring, Svea Rikes Hist. Del. I. Cap. II. §. I. pag. 382.

delar, af hvilka hvarje ursprungligen innehållit 10 familjer eller 10 bönder. Detta bestyrkes också af det, som uti Legenda S:ti Sigfridi förekommer angående inrättningen uti Werende i Småland vid den helige Sigfrids ditkomst. *Erant duodecim tribus in hac terra, per quarum magnates, seu nobiles respublica sive leges antiquæ tum regebantur* &c. 1). Häremot gäller icke den invändningen, att Werende sedermera innehållit flera härader 2). Ty genom folkmängdens tilltagande fann man sig stundom föranlåten, att äfven öka antalet af härader i landet. Således innehöll Tiundaland ursprungligen 10 hundarer, hvilkas antal sedermera ökades, och Fjerdhundra innefattade först 4 hundarer, men sedan fem 3). Dessutom är ej afgjordt, huruvida författaren till S:ti Sigfridi Legenda talar om hela Werende, eller en del deraf. Skulle åter någon invända, att om ett hundari eller härad varit deladt uti tolf mindre delar; så skulle hvarje del icke haft namn af *tolft*, utan af *tolftung* (en tolftedel), och att

---

1) Benzelii Monumenta Ecclesiastica, pag. 6.

2) Jfr Lagerbring, Svea Rikes Hist. D. I. Cap. 7. §. 12. pag. 314.

3) Pesingskiöld, Monumenta per Tiundiam, pag. 14—20.

man då ej skulle hafva sagt *tolfta kirkia*, utan *tolftungs kirkia*; så svaras härtill, att det senare talesättet utan tvifvel varit det ursprungliga. Detta kan ock slutas deraf, att ett antal af tolf kallades af de fordna Svear och Göther alldrig *tolft*, utan *tylft*, äfven *tylpt*, *tilft* eller *tilpt*. Således kunna vi antaga, att tolfta kirkia är detsamma som tolftungs kirkia, nemligen en kyrka, som tillhör ett *tolftedels hundari* eller ett *tolftedels härad* 4). En sådan afdelning af häradet synes oss hafva varit detsamma, som uti Westgötha Lagen kallas *grænd* eller *skiri*, hvars chef kallades *næmdarmaþer* 5). — Dessa slags nämndemän må icke förblandas med *ledamöterna i nämnden*, som icke alltid voro tolf. *Grænden* eller *skirit* = tolftungr af hundarit eller häradet, svarade emot *teotunge* eller *tienmannatal* hos Anglosaxerna, och den uti nyss åberopade ställen af Westgötha Lagen omnämnde *næmdarmaþer* svarade emot Aaglosaxernas *tien-*

---

4) Om tolftalets helighet kan läsas HICKESIUS, dissert. epistolaris de antiquæ litteraturæ septentrionalis utilitate, uti dess Thesarus. P. III. pag. 49. — Se ock IHRE, p. anf. st. II. pag. 919—921.

5) WGL. III. 130. pag. 278. — II. þinf. B. XXXIII. pag. 170. — II. Addit. 10. pag. 241. 242. — Jfr. de flera uti Gloss. till WGL. pag. 470. under ordet *Næmdarmaþer* 1) citerade ställen.

heofod eller decanus. För att göra detta ännu tydligare, vilja vi här anföra först hvad Anglo-saxiska lagen stadgar angående de åligganden, som en *tienheofod* hade att iakttaga, och derpå hvilka förrättningar en *næmdarmaþer*, enligt West-götha Lagen borde fullgöra. *Cum contingeret, quod quidam stulti et improbi gratis et nimis consuete erga vicinos suos forisfacerent, coeperunt sapientes ad invicem super hoc habere consilium, et statuerunt justitiarios super quosque decem friborgos, quos Decanos possumus appellare, Anglice vero tienheofod dicti sunt, i. e. caput de decem. Isti inter villas et vicinos causas tractabant, et secundum forisfacturas emendationes capiebant, et concordationes faciebant, videlicet, de pascuis, pratis, messibus, et de litigationibus inter vicinos, et innumerabilius hujusmodi decertationibus quæ humanam fragilitatem infestant, et eam incessanter oppugnant. Cum autem causæ majores erumpebant, referebantur ad superiores eorum justitiarios quos supradicti sapientes super eos constituerant, scilicet super decem decanos, quos possumus dicere centuriones, vel centenarios, eo quod super centum friborgos judicabant.* D. ä. "Då det hände, att några oförståndiga och elaka menniskor utan orsak och alltför ofta förbruto sig emot sina grannar, så begynte de förståndige att sins emellan rådslå, och de tillsatte män att handhafva rätt och lag, så att en dylik rättvisans handhafvare skulle hafva uppsigt öfver tio män,

hvarföre han också kan kallas *decanus*. Men på Engelska har han blifvit kallad *tienheofod*, d. ä. hufvudman för tio. Dessa afgjorde mål emellan gårdar och grannar, och dels uttogo böter efter brottens beskaffenhet, dels stiftade förlikningar, t. ex. om betesmarker, om ängar, om inbergningen, och om tvistemål emellan grannar, och oräkneliga dylika tvister, som åtfölja och anfäkta den menskliga svagheten. Men när vigtigare mål förekommo, så hänskjötos de till de högre domare, som ofvannämnde förståndige män hade tillsatt öfver tio decani, hvilka högre domare vi derföre kunna kalla centurioner eller centenarier (häradshöfdingar), emedan de dömde öfver etthundrade frie män (som stodo i förhållande af inbördes ansvarighet)" 6). — Detta ur Anglosaxiska lagarna angående *tienheofod*. — Vi skola nu anföra ur Westgötha Lagen ett ställe angående *næmdarmaþer: Allær byær bygningær liþ garþar broor tyældrubruth aa yrkiur aa slator yhald fiær akærnaam. In takit fæ a garpælöso. skal ræmdamaþer iuir alt sit skiri fram sighiæ. i fram sægn sinni. ok væriæ æller fællæ. eig agher oc han nokræ flere sakær fræm sighiæ. utan han vili ællig-*

---

6) Leges Edovardi Regis (Confessoris), quas Guilielmus *Bastardus* postea confirmavit. Art. 32, uti Archaionomia, pag. 145.

gis all annur kiæro maal. þe til næmd aghu at liggiæ. skulu wæriæs æller fællæs. þær giærþ giorþis. hwat þæt ligger til fyærþungænæmd æller hæræþ. D. ä. "Angående landtbruket, led, gärdesgårdar, broar, råmärkens flyttande, inkräktning på andras område vid plöjning, eller vid gräsets afhuggning, eller genom att hålla sin boskap i en annans gärde; angående intagande af fä, som man funnit på sin åker, eller på ohägnad mark, angående allt detta skall næmdamaþer yttra sig, och genom sitt yttrande skall han antingen frikänna eller fälla. Men ej eger han afgöra några flera mål, såvida (den tilltalade) ej sådant medgifver. Alla andra käromål, som tillhöra nämnden, skola värjas eller fällas der gerningen gjordes, antingen saken hörer till fjerdingsnämnden eller till häradsnämnden" 7). — Då man jemförer dessa tvenne ställen, finner man en förvånande likhet. En *tienheofod* eller *decanus* hos Anglosaxerna hade samma beställning, som en *næmdamaþer* hos de fordna Westgöther, och de förras *centenarius* hade samma embete, som de senares *häradshöfdinge* 8). Åfven är klart, att uti förra hälf-

---

7) WGL. II. Addit. 10. pag. 241. 242.

8) Denna märkvärdiga likhet är redan för flera år sedan visad af Ebbe S. Bring, p. anf. st. §. XIII. pag. 87. 92—94.

ten af det ur Westgötha Lagen anförda stället talas om næmdamaþer såsom uppsyningsman och domare öfver ett visst distrikt (*skiri*); men i senare hälften om nämnden, såsom en korporation till undersökande af vissa tviste- eller brottmål, antingen vid fjerdings- eller vid häradstingen. Men härom vidare i det följande:

Att landskapernas indelning uti hundarer eller härader är urgammal, kan slutas af Tacitus: *centeni ex singulis pagis sunt: idque ipsum inter suos vocantur: et quod primo numerus fuit, jam nomen et honor est.* D. ä. Från hvarje distrikt (härad) inställa sig etthundrade man, och så kallas de äfven af sina medborgare 9): och det som ursprungligen beteknade endast ett antal, är nu ett ärofullt namn 10). — På ett annat ställe heter det hos samme författare: *eliguntur in comitiis principes, qui jura per pagos vicosque reddunt. Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul et auctoritas, adsunt.* D. ä. Vid tingen väljas höfdingar, som skola skipa

---

9) Det vill säga: de kallas ett *hundari*. — På samma sätt beteknar ordet *härod* stundom detsamma som *häradsmännen*. ÖGL. Vaþ. XXXII. 4. p. 88. och flera ställen, som citeras uti Glossarium till ÖGL. under ordet *Hæræþ*, pag. 300.

10) Tacitus, de moribus Germ. Cap. VI.